

Sosiaalialan AMK -verkosto

21.1.2010/Työpäpaperi sosiaalialan amk-verkoston puolesta/ Päivi Kaljonen (alkuteksti), Meeri Rusi (muutokset vrt (1) ydinosaamisen ja erityispatenttien kyselyyn, (2) kansalliseen viitekehukseen, (3) Pätevyyslainsäädäntöön ja sen perusteluihin ja (4) koulutusohjelmaprojektin kannanottoihin + loppuluku)

Tekstissä on käytetty STM:n työryhmän laatimaa alustavaa luonnospaperia 11.11.2009 *ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työelämäpaikasta*¹ sekä Oulussa 12.11.2009 pidetyn sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston T & K & I -seminaarissa esitettyjä näkökulmia.

SOSIAALIALAN YLEMMÄN AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINNON SUORITANEIDEN TYÖTEHTÄVISTÄ SOSIAALIALALLA

1. Taustaksi

STM:n Sosiaalialan ammattihenkilöiden foorumin osaamisen jaoston ylemmän AMK-tutkinnon työelämäpaikkaa pohtivan työryhmän tehtävänä on ollut löytää ratkaisu siihen, miten sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon ja yliopiston sosiaalityöntekijäkoulutuksen tuottama monipuolinen ja tosiaan täydentävä osaamisen pystyttäisiin yhdistämään sosiaalialan asiakkaita ja sosiaalialaan työn tulevaa kehitystä parhaiten palvelevalla tavalla.

Sosiaalialan työn kenttä on monien haasteiden edessä.

- koulutettujen sosiaalityöntekijöiden vaje vaihtelee suuresti eri kunnissa. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on suurta.
- sosiaalityö koetaan usein huonosti palkatuksi ja vähän yhteiskunnallista arvostusta saavaksi.
- sosiaalityöntekijät viestivät huolta erityisesti pitkäaikaistyöttömien, mielenterveys- ja päihdeongelmaisten sekä lasten ja nuorten pahoinvointiin liittyvistä ongelmista. Ongelmat näyttivät yhteiskunnassa vain syvenevän.²
- nykyisessä sosiaalipalvelujärjestelmässä on puutteita; palvelut ovat hajanaiset, ne puuttuvat tai ihmisten ongelmat putoavat eri palvelusektoreiden väliin, eivätkä loppujen lopuksi ”kuulu kenellekään”. (Rantamäki 2008, 11³).

Meneillään oleva globalisaatiokehitys ja sen myötä uudelleen organisoituva talouselämä tuovat mukanaan haasteita sosiaalialan työlle.

- yhteiskunnan polarisointumisekehitys nostaa kysymyksen yhteiskunnan ’sosiaalisesta’ vastuusta uudelle tasolle. Sosiaalisen näkökulman vahvistaminen yhteiskunnassa edellyttää sosiaalisten kysymysten syvää ymmärtämistä, vahvaa sosiaalialan osaamista ja

¹ Luonnos 11.11.2009. Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työelämäpaikasta: STM:n sosiaalialan ylempien ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työtehtäviä pohtiva työryhmä (Pirjo Sarvimäki pj, STM; Anneli Pohjola Lapin yliopisto; Tarja Pösö Tampereen yliopisto; Synnöve Karvinen-Niinikoski Helsingin yliopisto; Teemu Ratanen Laurea ammattikorkeakoulu; Leena Viinamäki Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu; Meeri Rusi, Turun ammattikorkeakoulu; Päivi Kaljonen Metropolia ammattikorkeakoulu)

² Synnöve Karvinen-Niinikoski, Jari Salonen, Tero Meltti, Laura Yliruka, Maria Tapola-Haapala, Johanna Björkenheim 2005. Konstikas sosiaalityö. Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:28. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2005

³ Rantamäki 2008: Keskipohjalaisen sosiaalialan työn tila ja tulevaisuus. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

ennen kaikkea hyvää yhteistyötä sosiaalialan korkeakoulutuksen saaneiden työntekijäryhmien kesken.

- sosiaalipalveluiden yksityistäminen, kilpailuttamis- ja hankintalainsäädäntö edellyttävät julkisen sektorin tehtävien uudelleen arviointia. Sosiaalialan työn kannalta uhkana voi olla taloudellisten argumenttien ylivalta ja sosiaalialan eettisten lähtökohtien sivuuttaminen. (Vuorensyrjä ym. 2006⁴)

Väestön ikääntyminen ja työikäisen väestön väheneminen sekä voimakas muuttoliike kasvukeskuksiin edellyttävät

- sosiaali- ja terveystalouden ja tehtävärakenteiden uudelleen organisointia sekä uusia toimintamalleja. Uusissa toimintamalleissa tulisi korostua eri tahojen yhteinen hyvinvointivastuu ja kumppanuus sekä yhteisesti tuotettujen palvelujen ja tuen yhdistelmät. Työntekijöiltä uudet palvelumallit edellyttävät palvelukentän laajaa tuntemusta, kykyä laadukkaaseen palveluohjaukseen sekä hyviä yhteistyötaitoja. (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007⁵)

Maahanmuuton, maahanmuuttajien ja etnisen monimuotoisuuden nopea kasvu erityisesti pääkaupunkiseudulle haastaa monin tavoin sosiaalialan työtä. Tarvitaan

- tasa-arvoiseen kumppanuuteen pohjautuvaa järjestöyhteistyötä ja sellaista uutta monimuotoista palvelurakennetta, joka takaa maahanmuuttajille yhdenvertaiset palvelut kantaväestön kanssa. Monikulttuurinen työ edellyttää aina myös kulttuurisensitiivisen työtteen sisäistäneitä työntekijöitä. (Monimuotoisuus ja maahanmuutto 2009⁶)

Kaikki edellä kuvatut tulevaisuuden kehitysnäkymät haastavat sekä sosiaalialan korkeakoulutusta että sosiaali- ja terveystalalla tapahtuvaa palvelu- ja tehtävärakenteiden uudistamista.

2. Sosiaalialan korkeakoulutuksen jännitteet

Sosiaalialan ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten⁷ (v. 2005) ja suomalaisen dualimalliin perustuvan koulutusjärjestelmän selkiintymisestä huolimatta sosiaalialan koulutusta ja kelpoisuusvaatimuksia värittävät monet ratkaisuaan odottavat jännitteet. On arveltu, että sosiaalialan osaamisen tärkeyttä eikä ammattikorkeakoulun tuottamaa osaamista ei ole vielä täysin tunnistettu eikä osattu hyödyntää sosiaalialan toimintakulttuureissa eikä -rakenteissa. (vrt. Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007.)⁸ Erityisesti yliopiston sosiaalityöntekijäkoulutuksen ja ammattikorkeakoulun ylemmän korkeakoulun tuottaman monipuolisen ja toi-

⁴ Vuorensyrjä, Matti – Borgman, Merja – Kemppainen, Tarja – Mäntysaari, Mikko – Pohjola, Anneli (toim.): Sosiaalialan osaajat 2015. Sosiaalialan osaamis-, työvoima ja koulutustarpeiden ennakointihanke (SOTENNA): loppuraportti. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön julkaisusarja 4. Tampereen yliopistopaino. Tampere.

⁵ Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007. Työryhmän raportti: Puheenjohtaja Aulikki Kananoja, sihteeri Arto Rautajoki ja Tarja Pösö. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43.

⁶ Monimuotoisuus ja maahanmuutto 2009. Helsingin kaupunki. Henkilöstökeskus. Maahanmuutto-osasto 2009. URL: www.hel.fi/heke/maahanmuutto.

⁷ Laki sosiaalialan ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005 § 4; HE 226/2004

⁸ Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007. Työryhmän raportti: Puheenjohtaja Aulikki Kananoja, sihteeri Arto Rautajoki ja Tarja Pösö. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:43.

siaan täydentävän osaamisen hyödyntäminen on sosiaalialan työn tulevaisuuden kehittämisen kannalta mitä keskeisin kysymys.

Ratkaisuaan odottava ristiriita liittyy tulkintaan duaalimallin tuottaman osaamisen erilaisuudesta. Sekä yliopistot että ammattikorkeakoulut ovat tahoillaan korostaneet duaalimallin merkitsevän erilaista koulutusta, koulutusympäristöä ja pedagogista orientaatiota. Tulkinnot siitä, miten koulutuksen tuloksena syntyvä erilainen osaaminen sijoittuu suhteessa esimerkiksi sosiaalialan kelpoisuuslainsäädäntöön, eroavat kuitenkin toisistaan. (Sosiaalialan korkeakoulutuksen suunta 2007, Rantamäki 2008, 14)

Sosiaalialan ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskevassa laissa (29.4.2005/272) todetaan, että sosiaalialan korkeakoulutetut ammattiryhmät muodostavat tehtävärakenteessa työnjaollisen kokonaisuuden, jossa yliopistokoulutuksen suorittaneet sosiaalityöntekijät vastaavat asiakastyön ja -prosessien kokonaisuudesta sekä vaativista asiakastilanteista, näitä koskevasta päätöksenteosta, arvioinnista ja tiedontuotannosta. Omiin osaamisalueisiinsa rakentuvat muut koulutusryhmät tulevat prosesseihin ja niistä huolehtiviin tiimeihin vahvuksiensa pohjalta hoitaen itsenäisesti omat tehtäväalueensa. (vrt. luonnos 11.11.2009)

Sosionomi (ylempi AMK) kannalta linjanveto on osittain ongelmallinen. Käytännössä sosionomit (AMK ja ylempi AMK) hoitavat jo tällä hetkellä itsenäisesti sosiaaliohjauksen alaan kuuluvaa asiakastyötä ja siihen kuuluvia prosesseja sekä kehittävät ja arvioivat tekemäänsä yksilö- ja perhe- ja yhteisötason työtä kuitenkin niin, että tahdonvastaiset toimenpiteet kuuluvat selkeästi sosiaalityöntekijöiden pätevyysalueelle. Esimerkiksi Helsingissä vastuu perhekeskuksen varhaisen tuen asiakastyöstä kuuluu sosionomikoulutuksen saaneille työntekijöille. Myös yksityisissä sosiaalipalveluja tuottavissa yksiköissä sosiaalialan vastuuhenkilöksi on pätevä sosionomi (AMK) –tutkinnon suorittanut henkilö. Tuntuu siltä, että sosionomi (AMK) suorittamasta asiakastyöstä ja sosionomin työn kehittämisestä vastaisi sosionomin työhön perehtynyt ja saman koulutuksellisen orientaation sisäistänyt sosionomi (ylempi AMK).

Tulkintaeroavaisuuksien takaa voi löytyä myös kysymys siitä, miten sosiaalityön käsite määritellään. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkostossa on usein keskusteltu esimerkiksi siitä, onko sosiaalityö ja sosiaalityöntekijän tekemä työ sama asia vai voitaisiinko sosiaalityö nähdä laajemmin sosiaalisen asiantuntijuutena, jolloin myös sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen voisi ajatella tekevän sosiaalityötä. Tällainen ajattelutapa on valilla monin paikoin esim. aikuissosiaalityössä.

Seuraaviin lukuihin on koottu STM:n työryhmän luonnoksen (11.11.2009) ja sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston näkemyksiä sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottamasta osaamisesta ja työelämäpaikasta sosiaalialan työn kentällä.

3. Sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon osaaminen ja työelämäpaikka

Rantanen ja Viinamäki (2008) selvittivät postikyselynä⁹ sosiaalialan ylempien ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden koulutus- ja työmarkkina-asemaa. Kyselyyn vastanneiden

⁹Leena Viinamäki & Teemu Rantanen Sosionomien (ylempi amk) osaaminen ja työhönsijoittuminen. Teoksessa Rantanen, Teemu & Isopahkala-Bouret, Ulpu (toim.) 2009. NÄKÖKULMIA YLEMMÄN AMMATTIKORKEAKOULU-TUTKINNON TUOTTAMAAN OSAAMISEEN. Laurea-ammattikorkeakoulun jul-

työnantajien (n = 40) näkemysten mukaan sosionomien (ylempi AMK) keskeiset vahvuudet liittyvät sosiaalialan työkäytäntöjen kehittämistoimintaan ja siitä vastaamiseen sekä toisaalta vuorovaikutusvalmiuksiin ja ammatilliseen osaamiseen. Sosionomeille (ylempi AMK) on työnantajien näkemysten mukaan ominaista myös vahva eettinen lähtökohta työssään.

Näiltä osin sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto näyttäisi kehittyneen tutkintojen ja muun osaamisen kansallisen viitekehyksen (2009) suunnassa¹⁰. Sen mukaan ylempien ammattikorkeakoulututkinnon tavoitteena on antaa opiskelijalle työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syvälliset tiedot asianomaisen alalta sekä tarvittavat teoreettiset tiedot asianomaisen alan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten sekä valmiudet alan tutkimustiedon ja ammattikäytäntöjen kehityksen seuraamiseen ja erittelyyn.

Miten sitten valmistuneet sosionomit (ylempi AMK) ovat sijoittuneet työelämään? Sosiaalialan ylempien ammattikorkeakoulututkintojen vastuuyliopettajien suullisen tiedonannon¹¹ mukaan osa tutkinnon suorittaneista jatkaa entisissä työtehtävissään, osa on siirtynyt vaativimpiin tehtäviin. Varsin monet saavat vaativampia työtehtäviä työelämän kehittämistehtävänä tekemänsä opinnäytetyön kautta. Valmistuneet ovat löytäneet uusia, vaativimpia työtehtäviä mm. seuraavilta tehtäväalueilta:

Kuntouttava työtoiminta ja sen kehittäminen

- Kela ja Työvoimahallinto

Koulutukseen ja suunnitteluun liittyvät kehittämistehtävät/projektityö

- järjestöt ja kolmas sektori

Esimiestyöhön ja johtamiseen liittyvät tehtävät

- lastensuojelulaitokset
- vanhusten palvelutalot

Asiakastyöhön liittyvät asiantuntijatehtävät

- perhekeskukset: perhetyö, varhainen tuki

Sosiaalihuollon erityistehtävät

- lastenvalvoja, sosiaaliasiamies

Koulu/sosiaalikirjaston tehtävät

- yksityiset koulut, erilaiset asumisyksiköt

Suurimpana epäkohtana sosionomien (ylempi AMK) työllistymiselle yliopettajat näkevät kunnallisen sektorin, jossa sosionomeille (ylempi AMK) ei helposti löydy koulutusta vastaavia tehtävärakenteita.

Myös Rantasen & Viinamäen (2009) postikyselyn tulokset osoittavat, että kuntasektorin tehtävärakenteet saattavat olla esteinä sosionomien (ylempi AMK) osaamisen täysimääräisen hyödyntämiselle. Tulos on merkittävä, sillä kuntasektorilla työskenteli 67,5 % kyselyyn vas-

kaisusarja A. Ks. myös Viinamäki, Leena & Pohjola, Anneli 2009. SOSIONOMI (ylempi AMK) - TUTKINNON SUORITTANEIDEN NÄKEMYKSET OSAAMISESTAAN JA PAIKASTAAN TYÖMARKKINOILLA. Teoksessa Viinamäki, Leena (toim.) 2009. Sosionomilta eivät hommat lopu, Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK -tutkinnoissa. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 1/2009. URL: http://www.tokem.fi/kirjasto/tiedostot/viinamaki_A_1_2009.pdf

¹⁰ Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24. Opetusministeriö. Helsinki

¹¹ Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston ylempien ammattikorkeakoulututkinnon työryhmän muistio 1.11.2008

tanneista sosionomeista (ylempi AMK). Kolmas sektori näyttää tunnustaneen ja tunnustaneen sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon tuottaman osaamisen julkista sektoria paremmin.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston¹² näkemyksen mukaan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden ongelmallisin työalue onkin juuri kunnallinen sosiaalihuolto, johon tarvitaan lisää osaavaa työvoimaa, mutta jossa alakohtainen lainsäädäntö jättää sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritetun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon lähes kokonaan huomiotta. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston onkin esittänyt strategiapaperissaan 1.3.2009, että sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettu laki ja asetus avattaisiin sosiaalialalle suuntaavan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon aseman määrittelemiseksi. Verkosto on strategiapaperissaan esittänyt, että **pykälän 3. tulkinta määriteltäisiin niin, että sekä yliopistossa sosiaalityö pääaineena suoritettu maisterin tutkinto, että ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettu ylempi ammattikorkeatutkinto tuottaisivat sosiaalityön kelpoisuuden.**

4. Erityis- / erikoissosiaaliohjaaja?

Työryhmässä keskusteltiin paljon siitä mitä jo olemassa olevia väyliä Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden sijoittumiseksi pätevyyslainsäädännöstä löytyy jo nyt. Yksi näistä on erityisosaamista vaativat sosiaalihuollon erityistyöntekijän tehtävät, jota käsitellään tässä luvussa ja toinen sosiaalihuollon johtamistehtävät, jota käsitellään luvussa 5.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272 (§9) ja sen perustelu (HE) kuvaa sosiaalihuollon erityistyöntekijän tehtäviä:

Sosiaalihuollon erityistyöntekijä

- Kelpoisuusvaatimuksena sosiaalihuollon erityistyöntekijän tehtäviin on tehtävän edellyttämä peruskoulutus ja sen lisäksi suoritettu soveltuva erikoistumiskoulutus tai jatkotutkinto (9§).
- Erityistyöntekijä (HE): Lakiehdotuksen 9 §:n mukaan sosiaalihuollon erityistyöntekijältä vaaditaan tehtävän edellyttämä peruskoulutus sekä soveltuva erikoistumiskoulutus tai jatkotutkinto. Vaatimukset kiristyvät nykyisestä, kun peruskoulutuksen lisäksi erikoistumiskoulutusta ja jatkotutkintoa edellytettäisiin aina.
- Asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä vaadittavasta erikoistumiskoulutuksesta tai jatkotutkinnoista myös muiden sosiaalihuollon erityistyöntekijöiden osalta (HE).

Sosiaalialan AMK -verkostossa selvitettiin laaja-alaisen ydinosaamisen ja erityisosaamisen suhdetta keväällä 2009 tehdyllä kyselyllä. Korkeakoulututkintojen luonnetta ja tasoa on selvitetty Tutkintojen kansallisessa viitekehyksessä, jonka pohjalta ollaan nyt miettimässä jatkotoimia. Ylempien (AMK) tutkintojen luonnetta tulevaisuudessa tarkennetaan myös Arene ry:n koulutusohjelmaprojektissa ja sosiaalialan tutkintojen näkökulmaa on siinä selvitetty kyselyllä (Jari Helminen 2009). Näiden tutkintojen asemointiin ja ammattikorkeakoulujen näkökulmiin liittyvien lähteiden perusteella voidaan todeta että:

¹² Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston kansallinen strategia 2009–2012

- Sosiaalialan koulutusohjelmassa ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen osaaminen rakentuu vähitellen. Ensin hän suorittaa ammattikorkeakoulun perustutkinnon Sosionomi (AMK) 210 op, sen jälkeen hänellä on oltava vähintään kolme vuotta työkokemusta, jonka aikana hän mahdollisesti syventää osaamistaan käymällä ammatillisia erikoistumisopintoja tai muuta täydennyskoulutusta. Sen jälkeen hänellä on mahdollisuus hakea sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettavaan sosionomi (ylempi AMK) –tutkintoon, jonka laajuus on 90 op. Sosionomi (AMK) ja sosionomi (ylempi AMK) tutkintojen laajuus on yhteensä 300 op.
- Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden osaaminen on laaja-alaista ja osaamisessa on samanaikaisesti läsnä sekä kokonaisvaltaisuus ja erityiseen kohdennus. Sosiaalialan perus- ja erityisosaaminen muodostuu sosiaalialan koulutuksen, täydennyskoulutuksen ja työkokemuksen kautta.
- Tutkintojen taustalla olevan sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen perustan muodostaa kompetenssialueiden jäsenyys. Tutkinnoissa keskitytään seuraaviin osaamisen alueisiin: Sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen, yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä tutkimus- ja kehittämisaosaaminen. Työelämästä tulleiden viestien ja sosiaalialan amk –verkon profiilityön (kompetenssien kehittämistyö) ja näyttää että erityisesti johtamisen ja tutkimus- ja kehittämistyön osaamista painotetaan entistä enemmän ylemmässä amk-tutkinnossa.
- Sosiaalialan erityisosaamista voidaan tarkastella:
 - asiakasryhmän
 - työorientaation ja/ tai
 - asiakastyön työmenetelmien kautta.
- Sosiaalialan perus- ja erityisosaaminen on dynaamista, kehittyvää ja muuntuvaa.

Sosiaalihuollon erityisosaamista vaativiin tehtäviin ehdotettiin työryhmässä otettavaksi käyttöön **erityissosiaaliohjaajan tehtävänimike**. Tämä väylä voi olla osaratkaisu muutamien sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden kohdalla, joilla on laaja-alaisen sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon rinnalla hankittu myös syvempää sosiaalihuollon erityisosaamista. Erityissosiaaliohjaajan tehtävissä korostuisi asiakaskohtainen, menetelmällinen tai erityisosaaminen, vaativampi työ, laajempien prosessien haltuunotto sekä prosessin omistajuus ja johtaminen. Esimerkkinä tehtävänimikkeestä voisi olla lastensuojelun erityissosiaaliohjaaja tai päihde- ja mielenterveystyön erityissosiaaliohjaaja.

Erityissosiaaliohjaaja tarkoittaisi sosiaalihuollon erityistyöntekijää, jolta edellytetään sosiaalialan ylempää korkeakoulututkintoa ja sen lisäksi työelämäkokemuksen, erikoistumisopintojen tai Sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon profiilin / suuntautumisen perusteella hankittua erityisosaamista.

Erityissosiaaliohjauksen tehtäväalue voisi olla **asiakasryhmäkohtainen** (esim. päihde- ja mielenterveystyö, lastensuojelu, varhaiskasvatus...), **menetelmällinen** (esim. psykososiaalinen auttamistyö, sosiaaliohjauksen ja palveluohjauksen menetelmät...) **tai työorientaatioon** (esim. moniammatillinen ohjaus...) liittyvä alue, joka avaisi uusia mahdollisuuksia sosiaali-

sen asiantuntemuksen leviämiseksi yli sektorirajojen ja laajasti eri hallintokuntien piiriin. Sosiaalisen asiantuntemuksen leviäminen edistäisi sosiaalialan toimintakenttää arkielämän sujuvuuden ja sosiaalisen turvallisuuden lisääntymisenä sekä moniammatillisten tiimien rakentumisena myös ehkäisevästä näkökulmasta.

Mahdollisia erityissosiaaliohjauksen tehtäviä voisi löytyä esim. seuraavalta tehtäväalueilta, joihin monet sosiaalialan ylemmän tutkinnon suorittaneet ovat jo sijoittuneetkin (vrt. yliopettajien suullinen tiedonanto):

Kunnan sosiaalitoimi / sosiaaliohjauksen johtaminen ja kehittäminen

- lastensuojelun laajenevat tehtäväkokonaisuudet: sijaishuollon yksiköiden ja eriytyneiden toimintojen kehittämis- ja johtotehtävät, avohuollon erityissosiaaliohjauksen kehittämisen ja johtamisen tehtävät
- perhekeskusten ja perheneuvoloiden erityissosiaaliohjauksen ja neuvonnan tehtävät, perhetyön kehittämis- ja johtotehtävät
- erityisryhmien erityissosiaaliohjaus sekä johtamisen ja kehittämisen tehtävät esim. mielenterveys ja päihdepalvelut
- kuntien sosiaalitoimen sosiaaliohjauksen kehittäminen ja johtaminen
- moniammatillisen työn ohjaamisen, kehittämisen ja johtamisen uudet tehtäväkokonaisuudet
- laajenevan ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen tuen kehittäminen

Varhaiskasvatuksen laajeneva kehittämistyö

- varhaiskasvatuksen kehittämis- ja johtotehtävät, päivähoiton johtajan ja erityisen tuen tehtävät sosiaaliohjauksen osalta

Nuorisotyön ja erityisnuorisotyön kehittäminen

Koulun sosiaalisen työn kehittäminen

- koulujen sosiaaliohjauksen tehtävät koulun sosiaalityöntekijöiden ja koulupsykologien kanssa tiimityössä
- sosiaalinen nuorisotyö ja erityisnuorisotyö

Vanhushuolto

- vanhushuollon kehittämis- ja johtotehtävät koskien sosiaalista asiantuntemusta

Turvallisuustyö

- poliisin työparityön kehittäminen, kriminaalihuollon erityissosiaaliohjaus

Kuntouttava työtoiminta

- työvoimahallinnon kuntouttavan työn kehittäminen
- kelan kuntouttavan ja sosiaaliturvatyön kehittäminen (vrt. luonnos 11.11.2009)

5. Sosiaalihuollon johtotehtävät

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272 (§10) ja sen perusteltu kuvaa sosiaalihuollon johtotehtäviä:

- Kelpoisuusvaatimuksena kunnan tai kuntayhtymän sosiaalihuollon tai sosiaali- ja terveydenhuollon pääasiassa hallinnollisiin johtotehtäviin on 3 §:n mukainen kelpoisuus tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto ja alan tuntemus sekä niiden lisäksi riittävä johtamistaito.
- Kelpoisuusvaatimuksena sosiaalityön ammatillisiin johtotehtäviin on 3 §:n mukainen kelpoisuus sekä riittävä johtamistaito.
- Kelpoisuusvaatimuksena lasten päivähoidon ammatillisiin johtotehtäviin on 7 §:n mukainen kelpoisuus sekä riittävä johtamistaito.
- Kelpoisuusvaatimuksena muihin asiakastyön ohjausta sisältäviin sosiaalihuollon johtotehtäviin on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, alan tuntemus sekä riittävä johtamistaito.

Tämän kohta avaa johtamisen tehtäviä jonkin verran myös Sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon suorittaneille, mutta sen pääasiallinen viesti liittyy 3§ määrittelyyn eli siihen että johtajalta edellytetään myös sosiaalityöntekijän pätevyyttä. Tämä ajattelutapa on ristiriidassa Sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon osaamisprofiilin kanssa, jossa johtamis- ja kehittämistyö on oleellinen osa.

6. Palvelu- ja tehtävärakennemuutoksen tuottamat uudet tehtävät (vrt. Paras -hanke)

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen, PARAS -hankkeen lähtökohtina ja tavoitteina ovat terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yhteistyön ja väestöpohjan vahvistaminen palvelujen järjestämisessä. Tavoitteena on yhdenvertaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen kaikille suomalaisille. Sosiaalialalla uudistus tulee merkitsemään selkeämpää porrastusta lähipalveluihin ja erityispalveluihin. Uudistus muuttaa oleellisesti myös perustaa, josta sosiaalialan tehtävämäärittely ja mitoitus johdetaan. Uudistuksen mukanaan tuomat erityispalvelut edellyttävät alan erikoistumis- ja jatkokoulutusta. Kuhunkin tehtävään soveltuva sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottama työelämän kehittämisosaaminen täydentäisi omalta osaltaan uudistuksen mukanaan tuomaa sosiaali- ja terveysalan erityisosaamista.

Määrällisen tarpeen ohella muutos vaikuttaa myös sosiaali- ja terveysalan ammattitaitovaatimuksiin. Sosiaaliala on kantanut laajaa huolta sosiaalisen asiantuntijuuden ja palveluohjauksen aseman säilyttämisestä muuttuvassa tilanteessa. Erityisesti on kannettu huolta päihdehuollon, vanhustenhuollon ja mielenterveyshuollon medikalisoitumisesta. Esimerkiksi päihdehuollon ja vanhushuollon johtamistehtävissä työskentelee tällä hetkellä merkittävä määrä sosiaalialan ajattelulogiikasta poikkeavia terveydenhuollon ammattilaisia. Sosiaalialan yhteinen haaste onkin huolehtia siitä, että myös näillä alueilla pystyttäisiin vahvistamaan sosiaalista näkökulmaa ihmisten hyvinvoinnin turvaamisessa.

7. Perustellut ehdotuksen sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen työelämäpaikasta

Sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon suorittaneet ovat uusi mahdollisuus sosiaalialan työelämällä. Valmistuneiden vastaanotto paikalliseen työelämään on innostava ja he ovat työllisty-

neet hyvin. Valtakunnallisesti sosiaalialan professioiden välinen kilpailu voi haudata alleen hyvän osaamisen tuoman mahdollisuuden etenkin kunnallisessa sosiaalihuollossa ja sosiaalityön tehtävissä.

Sosiaalialan kehittämisen haasteet liittyvät sosiaalisen marginalisoitumiseen, uudenlaisiin sosiaalisiin ongelmiin, tulevaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiseen rakenteeseen sekä toisaalta asiakkaiden kannalta toimiviin ja vaikuttaviin palveluratkaisuihin joihin ei päästä tukeutumalla vain vanhoihin malleihin, kehittymättömään tehtävärakenteeseen ja kestättömiin ratkaisuihin sosiaalihuollon virkojen täytössä ja pätevyyden määrittelyssä.

Työryhmän keskustelujen perusteella on päädytty toteamaan sosiaalialan ja korkeakoulutuksen kehittämishaasteet (esim. lainsäädäntöuudistus, palvelurakenteiden muuttuminen, sosiaalisten ongelmien ja asiakkuuden muuttuminen, tutkintojen eurooppalainen ja kansallinen viitekehys) ja jo olemassa oleva alakohtainen pätevyyden määrittely. Pätevyysasetuksen avaaminen ja sosiaalialan koulutusohjelmasta valmistuneiden sosionomi (ylempi AMK) -tutkinnon suorittaneiden työelämäpaikan kirjaaminen on kuitenkin ainoa kestävä ratkaisu.

Ainoana kestäväenä ratkaisuna on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön **pätevyyden määrittelyn yksinkertaistaminen ja sosiaalityöntekijän pätevyyden määrittely niin että myös Sosionomi (ylempi AMK) on pätevä tähän tehtävään**. Tässä keskustelussa työryhmä ei juurikaan ole päässyt eteenpäin. Oleellisena ongelmana tuntuu olevan sosiaalityöntekijän pätevyyden (3§) rajaaminen vain yliopistotutkinnon suorittaneille ja sosiaalityön käsitteen keskeisyys koko sosiaalihuoltoa ajatellen (mm. pätevyys johtamistehtävissä).

Tiivistäen voi todeta että:

- Sosiaalialan koulutusohjelmassa suoritettu Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinto on duaalimallin mukainen laaja-alainen ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon kehittämisen tavoitteet liittyvät yhteiskunnasta, työelämästä ja sosiaalisista ongelmista nouseviin tarpeisiin sekä tutkintojen kansallisen viitekehukseen tasokuvauksiin, jossa määritellään 6-tason tutkintojen (mm. sosionomi (AMK) ja yliopiston kandiditutkinnot) ja 7-tason tutkintojen (mm. sosionomi (ylempi AMK) ja yliopiston maisteritutkinto) tasot ja osaamisen vaatimukset.
- Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneet ovat valmistuttuaan sijoittuneet hyvin. Heillä on kuitenkin ongelmia sijoittua kunnallisen sosiaalihuollon alueelle, koska siellä pätevydet on määriteltä niin että sosiaalityön pätevyys määrittää muita pätevyksiä. Käytännön työelämässä sosiaalityön tehtävien hoitajista on kuitenkin huutava pula, yliopistosta valmistuneet sosiaalityöntekijät eivät hae ko. tehtäviä ja työntekijöiden vaihtuvuus on hyvin suurta.
- Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden vahvuuksia ovat vahva työelämän tuntemus sekä kehittämistyön osaaminen, johtamisosaaminen ja sosiaalialan asiakastyön osaaminen.
- Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden työelämäpaikan ja vastaavan pätevyyden määrittelyssä ei ole vielä työryhmän keskusteluissa tehty yhtään uutta avaus- ta, vaan on päädytty jo olemassa olevaan pätevyyslainsäädäntöön.
- Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneilla on jo pätevyys toimia:

- Tehtävissä joissa pätevyysvaatimuksena on soveltuvan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaminen (esim. KELA:n, kriminaalihuollon ja työvoimahallinnon tehtäviä).
- Sosiaalihuollon johtamistehtävissä joissa vaatimus on ylempi korkeakoulututkinto. Kunnallisen sosiaalihuollon johtamistehtävissä on kuitenkin suuri joukko tehtäviä määritelty sosiaalityön johtamiseksi niin että Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittanut ei ole pätevä.
- Sosiaalihuollon erityisosaamisen kohdalla erityissosiaaliohjauksen tehtävät ovat jo pätevyyslainsäädännössä olemassa oleva reitti muutamille sosionomeille. Sosionomi (ylempi AMK) pätevyyttä tarkastellaan silloin sosiaalihuollon erityispätevyysnäkökulmasta ja tämän sosiaalihuollon erityispätevyysmäärittely pitää silloin tehdä asetukseen. Erityisosaaminen liittyy asiakasryhmään, työorientaatioon tai työmenetelmiin. Tämä ratkaisu ei poista peruskysymystä Sosionomi (ylempi (AMK) –tutkinnon suorittaneiden sijoittumisesta kunnallisen sosiaalihuollon ja sosiaalityön kentälle.
- Erityisosaamisen lähtökohdat on kirjattu myös kansallisessa tutkintojen viitekehyksessä ja tämä ei voi olla epäloogisessa suhteessa sosiaalihuollon pätevyyslainsäädäntöön nähden. Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinto ei ole jatkotutkinto. Erityisosaaminen on tutkintojen jälkeen hankittua osaamista, jota tuottaa työkokemus ja jota voidaan hankkia myös täydennys- ja lisäkoulutuksella (esim. erikoistumisopinnot ja oppisopimustyyppinen lisäkoulutus).

Keskeiset kehittämistavoitteet jatkossa:

- **Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon tunnetuksi tekeminen laaja-alaisena ylempänä korkeakoulututkintona**, joka tuottaa johtamisen, kehittämisen ja vaativan sosiaalialan asiakastyön osaamista. Nämä ovat vahvuuksia joka työllistävät ja joita tarvitaan sosiaalialalla.
- **Sosiaalihuollon tehtävärakenteita ja pätevyksien määrittelyä pitää kehittää niin että ne tukevat tulevia palvelurakenteiden muutoksia ja asiakaslähtöisyyden toteutumista.** Kunnallisen sosiaalihuollon uudenlainen kokonaisuus on osa sosiaali- ja terveydenhuollon laajempaa palvelukokonaisuutta, eikä sosiaalihuollon monikäsitteinen ammatillisuuden tulkinta vaativassa sosiaalihuollon asiakastyössä (sosiaalityö, sosiaaliohjaus, sosiaalihuollon erityistyöntekijät) ole tässä viitekehyksessä kestävällä pohjalla.
- **Sosiaalityön käsitteen tarkennusta.** Sosiaalityö on käytössä sekä yleiskäsitteenä että pätevyytenä määrättyyn sosiaalityön tehtävään. On epäselvää miten tehtäviä kunnissa määritellään ja tämä voi vaikeuttaa Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneiden sijoittumista kunnallisen sosiaalihuollon alueelle. Tällä hetkellä jo Sosionomi (AMK) –tutkinnon suorittaneita on palkattu sosiaalityön virkoihin määräaikaikaisiksi sosiaalityöntekijöiksi ja Sosionomi (ylempi AMK) tutkinnon suorittaneiden paikka kunnissa on hyvin epäselvä. Sosiaalityön kattaa (käsitteenä) toisaalta kaiken kunnallisen sosiaalihuollon mutta sen sisällä on paljon erilaisia sosiaalialan tehtäviä, mm. sosiaalihuollon erityistehtävät. Sosiaalialan pätevyksiä pitää tarkastella uudenlaisena kokonaisuutena, jossa myös sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneilla on selkeä paikka.
- **Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272 pitää avata ja Sosionomi (ylempi AMK) –tutkinnon suorittaneille**

pitää antaa pätevyys sosiaalityön tehtäviin, sosiaali- ja terveysalan pääosin hallinnollisiin johtotehtäviin sekä sosiaalityön alueen johtotehtäviin.

Meeri Rusi,
Sosiaalialan AMK-verkoston työvaliokunnan pj.

Turun ammattikorkeakoulu
puh 050 5985 101
email: meeri.kojonkoski@turkuamk.fi

Päivi Kaljonen
Ylemmän AMK-tutkinnon ryhmän pj.

Metropolia-ammattikorkeakoulu
email: paivi.kaljonen@matropolia.fi